

обдарованості : [зб. наук. пр.] / за заг. ред. С.Д. Максименка та Р.О. Семенової. Житомир, 2008. Т.6. Вип.3. С. 198-202.

5. Пасічник А. Мовленнєві заняття в системі сучасної дошкільної освіти. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. №2. С. 53-59.
6. Піроженко Т. Життєдіяльність дитини як цікава та змістовна подія. *Дошкільне виховання*. 2006. № 9. С. 6-9.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ

канд. пед. наук Волкова Катерина Сергіївна

канд. пед. наук Тарасенко Неллі Вікторівна

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Україна

Складні соціально-економічні умови, відсутність стабільності в державі спричиняє появу все більшої кількості споживачів соціальних послуг, які звертаються за допомогою у соціальні служби, центри соціального обслуговування, громадські організації, благодійні фонди тощо. Відповідно професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має бути спрямована на формування компетентного фахівця з розвинутою системою спеціальних професійних знань, умінь і навичок, цінностей, що актуалізує необхідність дослідження питання формування професійної культури.

Професійну культуру В. Гусак розглядає як інтегральну якість особистості соціального працівника, що є передумовою його ефективної професійної діяльності та метою професійного самовдосконалення; як невід'ємну частину загальної культури особистості, складне структурне утворення, що базується на свідомому засвоєнні, безперервному розвитку та використанні цілісної системи спеціальних професійних знань, умінь та навичок, цінностей, професійно важливих якостей для високоефективної професійної діяльності в ситуаціях, що потребують мобілізації глибинних особистісних ресурсів фахівця з соціальної роботи [1, с. 70].

У контексті дослідження питання формування професійної культури соціального працівника в умовах університетської освіти А. Ковальова зауважує, що високий рівень сформованості професійної культури фахівця виявляється через єдність особистісно-індивідуальних та професійних якостей професіонала, ступеня володіння ним фаховими компетенціями, соціально-професійною мобільністю [3, с. 369].

Детально визначити та проаналізувати основні етапи та компоненти процесу формування професійної культури майбутніх соціальних працівників, дає можливість метод моделювання. Погоджуємося з думкою О. Столяренко [4, с.10], що результативність діяльності, спрямованої на

моделювання педагогічної системи залежить від правильного вибору методологічних підходів і принципів взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Тому вважаємо за доцільне розкрити окремі аспекти основних положень методологічних підходів.

Застосування системного й структурного підходів (В. Беспалько, Т. Ільїна, В. Поляков, Г. Щедровицький) забезпечує виявлення категоріальних, теоретичних і практичних компонентів, зв'язків і взаємозв'язків між ними, тобто представлення процесу формування професійної культури майбутніх соціальних працівників як системи, що має декілька взаємопов'язаних і функціональних складових (мета, завдання, принципи, зміст, форми, методи, критерії, показники), що підпорядковуються визначеним цілям.

Особистісно-діяльнісний підхід (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн) дає можливість розглядати особистість як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись у діяльності й спілкуванні, визначає характер цієї діяльності та спілкування. Такий підхід в особистісному компоненті передбачає, що в центрі навчання знаходиться той, хто сам навчається: його мотиви, цілі, психологічні особливості, тобто студент як особистість. Викладач, враховуючи інтереси студента, його рівень знань і умінь, визначає мету, формує, спрямовує і коригує освітній процес. У діяльнісному компоненті закладено суб'єкт-суб'єктні відношення викладача й студента, активність студента.

Компетентнісний підхід (Л. Бірюк, А. Веремчук, О. Дубасенюк, О. Глузман, О. Овчарук) передбачає створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що сприяють формуванню особистості, здатної адаптуватися в умовах соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційного і комунікаційного насиченого простору. Головна роль компетентнісного підходу в системі вищої освіти вбачається в підсиленні практичної орієнтації освіти; акцентуванні уваги на формуванні й розвитку здатності тих, хто навчається, практично діяти, виявляти ціннісне ставлення до навколишнього життя, використовувати набуті знання й досвід пізнавальної діяльності в реальних життєвих ситуаціях, у професійній діяльності, соціальній практиці [5, с. 7].

Використання положень аксіологічного підходу (В. Андрущенко, І. Бех, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Ткачова), що виступає основою нової філософії освіти і є притаманним гуманістичній педагогіці, дозволяє якісно оновити освітній процес, досліджувати різні події й явища з точки зору закладених у них можливостей щодо акцентування уваги на ціннісних та світоглядних аспектах професійної культури молодого фахівця, задоволення актуальних потреб людей, розв'язувати завдання гуманізації суспільства і освіти. Для майбутніх фахівців гуманітарної сфери, як зауважує Н. Кічук, важливим є існування гуманістичного середовища, що є духовно насиченою атмосферою, яка обумовлює світогляд, стиль мислення і поведінку його суб'єктів, включає ціннісну сферу особистості та стимулює потребу в залученні до загальнонаціональних та загальнолюдських духовних цінностей [2, с. 63].

Середовищний підхід (О. Рассказова, М. Чайковский, О. Ярошинська) має на меті організацію такого освітнього середовища професійної підготовки, що забезпечувало б процеси гуманізації освіти, підвищення його інноваційності,

креативності, інтегративності, створювало б умови, максимально сприятливі для професійного саморозвитку особистості. Даний підхід дозволяє зацентувати увагу викладача з активного педагогічного впливу на особистість студента, в контекст формування «освітнього середовища», у якому відбувається його професійне становлення. При такій організації навчання враховуються механізми внутрішньої активності студента у взаємодіях із усіма компонентами середовища. Чим більше й повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний і активний саморозвиток.

Технологічний підхід (А. Алексюк, В. Беспалько, В. Бондар, О. Кучерук, О. Пехота) дозволяє організувати освітній процес на якісно новому рівні ефективності, оптимальності, спрямованості на досягнення гарантованого результату. У контексті формування професійної культури майбутніх соціальних працівників технологічний підхід доцільно розглядати з двох позицій: технологічні дії – сукупність послідовних кроків від визначення цілей формування професійної культури, попереднього проектування моделі формування професійної культури до реалізації на практиці поставлених завдань, із подальшою оцінкою та аналізом досягнутих студентами результатів; сучасні технології у сфері професійної підготовки – системи, що відповідають найновішим досягненням теорії і практики професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Важливими положеннями, що визначають зміст формування професійної культури майбутніх соціальних працівників, визначено наступні принципи:

- принцип відповідності змісту освіти вимогам розвитку суспільства дозволяє скоригувати й доповнити зміст навчальних дисциплін темами, опанування якими сприятиме формування професійної культури майбутніх соціальних працівників;

- принцип цілісності педагогічного процесу забезпечує підпорядкованість цільового, мотиваційного; процесуального (методичний, діяльнісний, організаційний), змістового, контрольно-регулятивного та оцінювально-результативного компонентів визначеній меті;

- принцип професійно-педагогічної спрямованості передбачає в процесі викладання навчальних дисциплін у закладі вищої освіти роз'яснення значення теоретичного матеріалу для майбутньої практичної діяльності, використання завдань із професійно-орієнтованим змістом, створення умов для формування інтегрованої системи компетенцій, що дозволять майбутньому соціальному працівнику ефективно здійснювати професійну діяльність;

- принцип науковості вимагає ознайомлення студентів із об'єктивними науковими фактами, теоріями, законами, закономірностями, поняттями, розкриття причинно-наслідкових зв'язків і відношень між ними;

- принцип єдності освітньої та наукової діяльності сприяє підвищенню рівня формування професійної культури за рахунок більш ґрунтовного оволодіння змістом навчальних дисциплін, втіленню досягнень науки в практику підготовки майбутніх соціальних працівників;

– принцип індивідуалізації дозволяє працювати на різних рівнях складності, що відповідають особливостям сприйняття, уваги, пам'яті, розумових процесів, темпераменту й вольових якостей студентів, їхньої індивідуальної мотивації, генерувати власну траєкторію навчання;

– принцип суб'єктивності досвіду студента (знаходиться у тісному взаємозв'язку з попереднім принципом) передбачає опору на особистісний досвід студента, що залежить від рівня розвитку інтелекту, здібностей, наявних бажань, ступеня досягнутих успіхів, формується під впливом особливостей мислення, сприйняття й пізнання навколишнього світу, та дає можливість ефективно поєднати індивідуалізацію та диференціацію в освітньому процесі за рахунок вибору системи педагогічних впливів, спрямованих на конкретну особистість;

– принцип варіативності педагогічної освіти вимагає перегляду змісту підготовки майбутнього соціального працівника зважаючи на індивідуалізацію (використання інтерактивних методів навчання), стимулювання самостійної та дослідницької діяльності студентів (педагогічна практика, наукові дослідження), упровадження тематичних курсів і модулів по проблемі формування професійної культури;

– принцип творчої активності полягає в наданні кожному учаснику освітнього процесу права на творчу діяльність, можливість розвитку й реалізації свого творчого потенціалу;

– принцип рефлексивності дозволяє майбутньому соціальному працівнику аналізувати і оцінювати свою діяльність, проектувати подальший шлях професійного самовдосконалення, що сприяє формуванню власної «Я-концепції» як системи ціннісних орієнтацій у професійній діяльності.

Таким чином, визначені методологічні підходи та принципи можуть бути покладені в основу теоретико-методологічного блоку при розробці моделі формування професійної культури майбутніх соціальних працівників.

Список використаних джерел:

1. Гусак В. М. Шляхи формування професійної культури майбутніх соціальних працівників в умовах університету. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. Педагогіка.* 2010. Т.136. Вип.123. С.69-73.
2. Кічук Н. В. Формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів: деякі методологічні орієнтири. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. Педагогіка.* 2014. Т. 251. Вип. 239. С. 62-65.
3. Ковальова А. С. Формування професійної культури соціального працівника в умовах університетської освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2015. № 3 (47). С. 364-371.
4. Столяренко О. В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця. Вінниця, 2015. 196 с.
5. Тестові технології оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи: монографія. / За ред. Ляшенко О. І., Жука Ю. О. Київ, 2014. 200 с.